

POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE PAVLA SLADKÉHO
**POSTAVA A CHARAKTERISTIKA V SOCIALISTICKOREALISTICKÉM ROMÁNU
PADESÁTÝCH LET**
(Vypracoval PhDr. Petr Šrámek, PhD.)

Pavel Sladký se v diplomové práci pokouší pojmově i interpretačně uchopit jednu, jak sám říká, „*mimořádně důležitou literární kategorii*“ českého socialistickorealistickeho románu – totiž postavu. Mimochodem už ten singulár (nikoli tedy „postavy“, potažmo „charakteristiky“) v názvu práce naznačuje, jak bude k tématu přistupovat: i přes různorodost analyzovaných próz (Aškenazy, Beneš, Březovský, Káňa, Kupka, Mareš, Otčenášek, Řezáč, Sedláček, Zápotocký) je bude sledovat nikoli individuálně, ale souhrnně, řekněme napříč – a vlastním cílem bude spíše vytyčení postavy jako kategorie, její funkčnosti, než vytváření typologie možných postav. A tak i když diplomant práci charakterizuje jako interpretační, nenajdeme v ní jakkoli monograficky laděné kapitoly o jednotlivých dílech.

Avšak spíše bych měl zřejmě pohovořit o tom, co v práci najdeme. Práce je dvojčlenná: první kapitola vymezuje kategorii postavy v socialistickém realismu (s. 9–22), druhá analyzuje konkrétní jevy v této literatuře (s. 23–56). K tomu však nutno připočíst i z hlediska diplomového žánru v mnoha případech jen povinné a svéúčelné části, jako jsou úvod a závěr: oproti zavedenému úzu autor narušuje stereotypnost těchto pasáží, a tedy je nutné číst je jako nedílnou součást vypracování zvoleného zadání. Už v Úvodu (s. 3–8) zaujmou vyjádření jako „*čím více budou postupy a manipulace [socialistického realismu] objasněny, tím přesnější měřítka a nástroje budeme mít pro literaturu vůbec*“ (s. 3), „*doba žádala po spisovatelích občanskou, nikoli uměleckou službu*“ (s. 6) nebo zdá se přímo programový výrok: „*Nehodlám ‚budování literaturou‘ obhajovat a nacházet v něm umělecký přínos. Spíše se chci soustředit na způsoby, jakými autoři chtěli kulturní povědomí ovládnout a využít zavedené literární tradice ke specifickým účelům politickým a společensko-utopickým.*“ (s. 4) A ještě v Závěru (s. 57–60) autor uvažuje například o možnostech překonání socialistickorealisticke poetiky (a noetiky) de facto jejím naplněním, kdy zároveň prý „*vůbec nemusí jít o vědomý autorský akt odporu proti ideologickému diktátu*“; míněn je román Vaška Káni (s. 59). Za raději opakovanou pozornost, snad i výslovnou z hlediska obhajoby, naopak stojí tato pasáž: „*Literatura má v padesátých letech v socialistickorealisticke pojetí stejné cíle jako státní moc, romány jsou nástrojem moci (její řeči).* Předcházejí skutečnost jako její koncept, *fiktivní model sociálního projektu. Postavy v takovém typu díla jsou koncepty politických osob [...].*“ (s. 57, podtrhl pš)

První kapitola je vystavěna na dvojím sledování dané problematiky. Diplomant pozoruhodně kloubí literárněkritickou a literárněhistorickou, převážně dobovou představu o

próze a postavě (Nejedlý, Štefánek, Hájek, Buriánek, Petrmichl, Hrabák, Hrzalová), s literárněteoretickým přístupem. Inspiraci ke sledování naratologických aspektů čerpá autor především z knihy Marka Turnera *Literární mysl*, ale i jinak prokazuje více než vyhovující znalost sekundární literatury (Beardsley, Ryanová, Jahn, Rimmon-Kenanová, Schneider, Winter ad.). Na místo dokladu, že je schopen s ní suverénně pracovat, bych rád uvedl, že si může dovolit eliminovat základní naratologické příručky, pro jiné práce neopominutelné, protože vytvářející strop jejich možností. Diplomant pochopitelně osvědčuje též obeznámenost s aktuálním sledováním literatury padesátých let (Janáček, Holý, Hodrová, Drápala, Steiner, Šporková, Zandová, Fidelius; Macura).

Druhá kapitola je rozčleněna do osmi částí, postupně se v nich autor soustředí na – společenskou architekturu románu a vnitřní dynamiku středových postav, devalvace postavy-objektu, perspektivu a významové naplnění popisu a pronikavost vnějšího popisu, moment nástupu postavy, třídní dělení intimního prostoru, denunciaci třídního nepřítele a s tím spjatý okcidentalistický obraz Západu. Jejich jednotné ladění, podpořené už metaforickými názvy, je výrazem přirozeně logického postupu při ohledávání „kategorie postavy“. Hodně pozoru jsou dílčí závěry o nutnosti vybudovat škálu postav mezi absolutně negativními a absolutně pozitivními (s. 24), o důvodech, proč pocítujeme románové osoby jako objekty nikoli jako humánní subjekty (s. 29), o ovládnutí krajiny člověkem (s. 30n.), o propojenosti jmen a charakterů (např. 37), o genderových otázkách (s. 44) a v neposlední řadě o jazykové obraznosti (srv. důležitosti principu metonymie a věcné analogie pro danou poetiku, pojmenovaný na s. 15). Za interpretačně velmi inspirativní považuji část o okcidentalismu (s. 50–56).

Pokud bych měl vytyčit další směřování a nevyužité možnosti práce, zřejmě bych nesměl opomenout skutečnost, že diplomant rezignoval na možnosti, které pro jeho téma (popis, charakteristika) vypracovává jazykověda, konkrétně stylistika, psycholingvistika apod. Pro obhajobu bych dále uvítal úvahu na téma hodnocení, resp. kanoničnosti, kánonu a řekněme epigonství takto normovaných a normotvorných děl. Také by mě zajímalo, konkrétně o jaké vyprávěcí možnosti se pojednaná próza připravila, jak se píše na straně 40, či proč je tematizována Aškenazyho „nerománová“ kniha (navíc přiznaně), když titul deklaruje práci „o románech“.

Z drobností. Ještě jedno čtení by očistilo práci o těch několik překlepů a drobných jazykových prohřešků, včetně dílčího „rozklížení“ reálného stránkování a pagin uvedených v obsahu (viz III.g, III.h, Závěr); na vrub této chybějící definitivní redakce bych uvedl ojedinělé formulace typu „*tváře socialistický realismus pěstuje minimálně*“ (s. 36), „*tvorba Jana Otčenáška je zhusta zmiňována...*“ a nebo – ale to je problém spíše obecnějšího rázu – „*budovatelská literatura byla čtenáři a myšlením o literatuře prozřetelně vytěsněna*“ (s. 3).

Vedeno k závěru. Práce je to více než zdařilá ve zvoleném tématu, metodě i zpracování. Musím výslovně ocenit, s jakou jazykovou jistotou se Pavel Sladký pohybuje v tak nejednoznačné, protože nejednotné látce (bohatý prozaický materiál; teoretická literatura; vlastní interpretace), s jakou přirozeností se vypořádává s citacemi (sice nezbytnými, jak se na analytickou práci sluší, zároveň však s nimi není plýtváno). Z dosavadního snad zřetelně vyplývá, že práci Pavla Sladkého doporučuji – a rád – k obhajobě.

V Praze 23. 1. 2006

